

azonban elevenen tapintható. A jeruzsálemi örmények városi és a vallási öröksége az örmény nemzeti történelem és kultúra étellel teli oldalhajtása, a keresztény világkultúra páratlan gazdagságú szigete a más ívású zsidó-arab környezetben. További megőrzésének feladatai a kézzel fogható hanyatlásban ma fokozott erőfeszítéseket kívánnának.

Komáromi Sándor

A globális faji és a zsidó irányultságú identitás között: Megbélyegzés ellenes stratégiák az Izraelben élő etióp zsidók között

Mizrachi, Nissim, Zawdu, Adane: Between global racial and bounded identity: choice of destigmatization strategies among Ethiopian Jews in Israel = Ethnic and Racial Studies, 2012, 35.Vol. 3.No. 436-452. p.

A tanulmány bevezetőjében a szerzők két válaszadó reagálását ismertetik Obamának, az USA első színesbőrű elnökké választásának hírére. A két reagálást a kulturális repertoár két ellentétes pólusának nagymértékű megnyilvánulásaként értékelik. Az egyik pólus a különbözőséget, a másik az integrációt és a részvételt hangsúlyozza. Dana, izraeli etióp végzős hallgató az Interneten felhívást tett közzé célzottan megszólítva az etióp hallgatókat és fiatal értelmiségieket, amelyben Obama megválasztását a fajgyűlölet felett aratott nagy győzelemként értékeli, és ezt megünnepeendő egy nagy party-t akar szervezni a média bevonásával jelezve, hogy ez milyen nagy jelentőséggel bír az Izraelben élő etiópok számára. Dana szerint az izraeli etiópok minden tekintetben a legalacsonyabb státusban vannak az országban. A másik pólust Adam képviseli (Izraelben működő ügyvéd), aki a neten válaszolva élesen ellenzi a kezdeményezést. Hangsúlyozza, hogy az ilyen megmozdulás nem áll érdekében az etióp zsidóknak. Leszögezi, hogy az ő helyzetük teljesen különbözik az amerikai feketétől, akiket rabszolgaként hurcoltak be ellentétben velük, akik önként tértek vissza szülőföldjükhöz, hazájukba. Ezért ő a gyerekeit zsidó szellemben, az izraeli örökség szellemében fogja nevelni, ez identitása alapja, nem a bőrszíne, ezért eszményképként sem pl. a fekete énekeseket kell csodálni csak azért, mert ők is feketék. A felmérésben résztvevő munkásosztálybeli és középosztálybeli válaszadók többsége elveti azt a megbélyegzés elleni stratégiát, amit Dana képvisel. A többség a cionista projekt egyenrangú partnereként az integráció és részvétel stratégiáját akarja választani a megbélyegzés elkerülésére.

Dana elképzelései csak a középosztályhoz tartozó interjúalanyok kis szegmense körében találtak kedvező visszhangra.

A két hang közötti kontraszt felhívás volt olyan vizsgálat lefolytatására, amely célja annak megértése, hogy egy etnikai csoport (az Izraelben élő etióp zsidók) mi módon tudja átalakítani a csoportidentitásához kapcsolódó róla kialakult negatív képet.

A kutatás kontextusba helyezése érdekében a szerzők röviden vázolják az etiópok Izraelbe történt bevándorlásának hátterét, történetét. A 20. században több hullámban érkeztek a bevándorlók, létszámuk mára kb. száztízezer fő.

Az izraeli szociológusok, kulturális antropológusok csak nemrégiben – a „fekete izraeliek” érkezése után – kezdték a közbeszédbe beemelni a faj társadalmi, intézményi és szimbolikus értelemben vett fogalmát. Ezen tanulmányhoz kapcsolódó ösztöndíj keretein belül néhány szerző rámutatott a „fekete zsidók” marginális helyzetére. Mivel ezek az elemzések ritkán bírnak empirikus megalapozottsággal, ez a tanulmány azért, hogy feltárja az izraeli etióp zsidók megbélyegzés elleni stratégiáját, új jellemzőket ad a meglévő szakirodalomhoz.

Vizsgálati módszerként a szerzők a több-bemenetes hógolyó mintavételi eljárást alkalmazták, amely széleskörű és változatos ismeretségi hálózat létrehozását teszi lehetővé. A kutatócsoport tagjai a hálózatba tartozó személyekkel interjút készítettek. Jelen tanulmány 40 mélyinterjúra épül.

A 2008-2009 között készült interjúk amhara és héber nyelven folytak. A megkérdezett férfiak és nők 20-60 év közöttiek voltak, csak érettségivel rendelkeztek, alacsony státusú fehér- ill. kékgalléros pozícióban dolgoztak, akiket alsó középosztálybelinek ill. munkásosztálybelinek sorolhatunk be.

Volt még 10 egyetemi végzettségű fiatal értelmiségi, akik már Izraelben születtek vagy kisgyermekként kerültek az országba.

A mélyinterjúk és az adatfelvétel során azt akartuk megtudni, hogy napi életük tapasztalatai alapján a megkérdezettek hol és miképpen jelölik ki és értik meg a társadalmi és szimbolikus határvonalakat, és ezeket hogyan kezelik.

Az interjúadatok átírása minőségbiztosítási okokból (a pontosság, a kérdező memóriája miatt) az adatfelvételt követően rövid időn belül megtörtént. Az összegyűjtés után az adatok az ATLAS.ti tartalomelemző szoftver segítségével kódolásra kerültek, és kvalitatív adatelemzési technika alkalmazásával történt meg az elemzésük (pl. mátrix elemzés). A beszámolók és kérdőívek részletes tartalomelemzése során kiemelten fókuszáltunk arra, hogy az interjúalanyaink miképpen értették bevándorló státusukat a cionista narratíva kontextusában; zsidó irányultságú identitásukat; hogyan használták a beilleszkedő reaktív stratégiákat, mint pl. a nyelvet és az ön-

azonossági politika gyakorlatát (globális faji identitás elfogadása, fekete identitás elfogadása).

A kutatás eredményeinek ismertetésével folytatódik a tanulmány. Négy idézet következik négy válaszadótól (két nő, két férfi) Mind a négyen a velük szembeni hátrányos megkülönböztetést a nagy zsidó narratíva keretén belül fogalmazzák meg. Pl. Vered (ápolónő) azt állítja, igaz, hogy először furcsa a fehérbőrű zsidóknak, hogy egy fekete áll előttük, de ez nem rasszizmus, stigmatizáció, csak különbségtevés. Ezzel személyéhez köti a diszkriminációt és nem etnikai csoporthoz, eltávolítja magától a csoport-stigmatizáció lehetőségét.

Egy másik válaszadó, Yisrael is tartózkodik attól, hogy önmagát faji megkülönböztetés áldozataként láttassa, pedig példájában nyílt diszkrimináció történik (bórszíne miatt nem engedik be egy éjszakai klubba).

Yaakov esetében másik stratégia bontakozik ki. Ő az egyéni alkalmazkodást hangsúlyozza a kollektív beilleszkedéssel szemben. Azt mondja, egyénként kell magát az embernek elfogadtatnia: „Erősnek kell lenni, és nem hagyni, hogy mások lenézően viselkedjenek velem szemben.” Jaysi is azt állítja: Tényleg azt gondolom, rajtam múlik, hogy...” Yaakov is, miközben teljesen tisztában van az etiópok társadalmi helyzetével, nem köti ezt össze a diszkriminációval vagy a fajgyűlölettel.

Mind a munkásosztálybeli és középosztálybeli válaszadók élesen visszautasítják a párhuzamot az ő helyzetük és az amerikai feketék helyzete közt. Ez az elutasítás rávilágít az etióp zsidók erős azonosság tudatára, amely őket Izrael közösségéhez köti, egyúttal elutasítva a globális identitást és a „fekete” közösséghez való tartozást.

A válaszadók törpe kisebbségéhez tartozik Tomer (32 éves, házas, végzős média szakos hallgató).

„Az én fekete identitásom afrikai gyökerű, szeretem az afro-amerikai kultúrát. Nézetem szerint az etiópiai eredetű izraeliek az afrikai kultúrán nőttek fel, nem az izraelin. Lépésről-lépésre afrikai eredetű írókhoz, gondolkodókhoz, színészekhez akarják magukat kapcsolni: pl. mindenki Michael Jackson akar lenni, és senki nem akar Shlomo Artzi lenni (nagyon népszerű askenázi pop énekes).

Összegzésül a cikk megállapítja, hogy a vázolt két diszkriminációellenes stratégia inkább osztálygyökerű. A munkásosztályhoz tartozó interjúalanyok inkább a nagy cionista narratíván belül alakítják ki stratégiájukat. Az értelmiségi válaszadók egy része (pl. Dana és Tomer) szélesebb kulturális repertoárral rendelkezik, amely egyaránt magába foglalhatja a helyi zsidó identitást és a globális fekete identitást is.

Juhász Gergely Ákos

A karaita szórványok kilátásai identitásuk fennmaradására

Hotopp-Riecke, Mieste: Zwischen Auflösung, Konsolidierung und Anerkennung: Die Karaimen/Karäer im 21. Jahrhundert. = Europa Ethnica. 68. Jg. 2011. 3-4. no. 97-114 p.

A zsidó rabbinikus főirányból a 8. században kivált, az ősi esszénus tanításra visszautaló karaita hitvallás („karaizmus”), mely kizárólag a Tóra írott kinyilatkoztatásához tartja magát, a keresztesháborúk tájékán kelet-nyugati irányban szétszélődő zsidósággal terjedt Bizánctól és Alexandriától Perzsiáig, de utat talált észak felé is, híveket szerzett a Kaukázus vidékén és a kelet-európai sztyeppén. A vallásetnikai sajátosság itt, északon önálló etnolingvisztikai dimenziót öltött az egyféle türk, közelebről kipcsak-török nyelvvaltozatot beszélő krími karaimok esetében. A „karaita-” (karaim-) kérdés vallástörténeti-etnológiai-nyelvtörténeti aspektusai az ókor-tudománytól a kelet-európai összehasonlító nyelvészetig és etnográfiaig ívelő kutatásban rendre egybecsúsznak, miközben aspektusonként sok ponton kérdőjeles és hiányos a megismerés. A kutatás nehezen birkózik meg a téma interdiszciplinaritás-, illetve multikulturalitás-igényével. A legkevésbé megvilágított kérdések sorába tartozik a krími karaitáknál a nyelvi más-ság – a héber, arab elemeket is őrző „karaim” nyelviség – megjelenése, amivel kapcsolatban a kazár közvetítés egyébként kézenfekvőnek tetsző hipotézisét a legtöbb mai kutató elveti. A krímiek a hébert szakrális szerepben tovább örítették, mielőtt a másod-diaszpórák további nyelvi asszimilációját követően maga a karaim nyelvet tették volna a helyébe. – Legalább a korai fejlődéskép megragadása tekintetében a vezető szaktekintélyek is kénytelenek elismerni: a karaita-kutatás tulajdonképpen máig „gyerekcipőben” jár. A hazai tudományosságban mértékadó, legújabb publikációk Hrotko Larissza nevéhez fűződnek. (Ld. például: Karaim tegnap és ma. És holnap? In: Remény. 2011. 3. sz.) M. Hotopp-Riecke berlini turkológus itt ismertetett tanulmánya a krími karaita szórványra összpontosít, kitérve németországi jelenlétére is.

A késő-középkor krími karaitái a források tükrében a 12. századtól mutatkoznak a félszigeten, kevéssel a tatár kánság létrejötte előtt. Egy jelentékeny csoportjuk, tatár népességgel vegyesen, a 14. század végén a Német Lovagrenddel hadban álló litván nagyfejedelem, Vitautas (Witold) hívására (vagy legalább részben hadifogolyként?) szakadt ki a közösségből, fegyverforgató szerepben. Utódaik kiváltságokat nyertek, a lengyel szövetséggel „lengyel-litván” illetőségűvé lett közösségeik további krími honfitársakat vonzottak az akkori litván székvárosba, Trakajba és néhány